

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

FEBRUARI 1 • 2013

Moder Svea och andra kvinnor på våra sedlar

Falskmyntarverkstaden i Suczawa

Märken för lojala, troende och patriotiska

Numismatikern Peter Berghaus 1919–2012

SNT:s register 2012

Pris 30 kr

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

AUKTION 8

STOR SAMLING TIDIGMEDELTIDA DANSKA MYNT - ANDRA UTLÄNDSKA MYNT -
POLLETTER - MEDALJER - SVENSKA SEDLAR - LITTERATUR

Hardeknut. Lund. Penning.

Magnus Eriksson.
Obol. XR.

Sven Estridsen. Lund. Penning.

Daler 1559. S.
Praktexemplar. Ex Ekström,
Vogel, Bruun.

1½ mark 1562. S. Toppexemplar.
Ex Svensson.

Riksdaler 1654. Mycket
vackert exemplar.

Dukat 1675. R.
Praktexemplar. Ex Hagander.

Riga. Dukat 1664. XR.
Vackert exemplar.

Dukat 1714. S. Mycket
vackert exemplar.

Myntauktioner i Sverige AB

Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm

E-mail: info@myntauktioner.se - Telefon: 08-410 465 65

www.myntauktioner.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

8-9 MARS 2013 - RESTAURANG GARNISONEN, STOCKHOLM

SVENSKA MYNT FRÅN MEDELTID-GUSTAV VI ADOLF:
GULD - SILVER - KOPPAR - MÅNGA SÄLLSYNTA OCH I HÖG KVALITET -
SPECIALAVDELNING KASTMYNT

Ort 1600. XR. Fint
exemplar. Ex Ekström,
Berghman, Bruun.

4 mark 1720. S. Mycket
vackert exemplar.

½ daler 1574. R.
Vackert exemplar.
Ex Ekström, Vogel, Bruun.

Riksdaler 1617. Kröningen.
R. Vackert exemplar.
Ex Schmitz.

4 dukater 1837. R. Prakt-
exemplar med spegel-
glans. Ex kung Farouk.

1/3 riksdaler 1782. Kronprinsens
födelse. R. Praktexemplar.

Krona 1883. Ocirkulerat
praktexemplar med spe-
gelglans.

½ riksdaler 1723. S. k.
Krellmynt. XR. Ocirkulerat
praktexemplar. Ex Schmitz.

2 kronor 1890. Ocirkulerat
praktexemplar med frostat
porträtt och stämpelglans.

Katalogen erhålles genom insättning av 190 kronor på bg 399-0090.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor:
www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidorna kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47 x 50
mm
250 kr

1/8 sida
72 x 50
mm
350 kr

1/6 sida
47 x 105
mm
400 kr

1/4 sida
72 x 105
mm
600 kr

1/2 sida
151 x 105
mm
1 200 kr

Helsida
151 x 214 mm
2 000 kr

2:a och 3:e
omslagssidan
2 500 kr

4:e omslagssidan
5 000 kr

SNT:s låga annonspriser kvarstår 2013

Annonser på årsbasis får dessutom 20 % rabatt!

Kontakta tidningens redaktion: monica@numismatik.se

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt

Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 1 • 2013

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Märken för lojala, troende och patriotiska	6
Hotellpolletter från Jönköping	9
Nytt från falskmyntarverkstaden i Suceava (Suczawa)	10
Två nya myntskatter från Helsingborg	12
Plastpolletter i mjölkhanteringen – NE Nilsson mjölkbutiker	13
SNF:s årsmöte 2012 på Gripsholms slott	14
Summa summarum. Liten räkneövning	15
Kopparkrona	16
MISAB 7	16
Moder Svea och andra kvinnor på våra sedlar	21

STÅENDE RUBRIKER

Ny utställning. "I vikingars spår" på Kungl. Myntkabinettet	12
Nytt om böcker. <i>Linné på medaljer</i>	18
Personalia. Peter Berghaus 1919-2012	19
Föreningskvällar	20
Aktuella auktioner	2-3, 23
Aktuell myntmässa	18

OMSLAG

10 000-kronorssedel tryckt 1958. Konstnären Eric Palmquists hustru Maja stod modell för Moder Svea på baksidan av denna vår högsta sedelvalör. Hon bär ingen krona men håller i stället en sädeskärve till skillnad mot 1000-kronorssedeln stående Moder Svea från samma tid. På sedeln framsida ses Gustav VI Adolf. Sedeln trycktes endast detta år. På motsvarande sedelvalör i dag skulle det ha stått 115 000 kronor! 10 000-kronorssedeln upphörde att gälla som lagligt betalningsmedel den 31 december 1991.

Läs mer om kvinnor på våra sedlar i Monica Golabiewski Lannbys artikel på sidan 21. SKANNAD AV MGL.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b

115 22 Stockholm

Tel. 08 - 667 55 98

Måndagar

kl. 10 - 12 och 13 - 16

Fax 08 - 667 07 71

info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3

Bankgiro 219 - 0502

Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH

ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby

monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Kom ihåg att

meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

För insänt ej beställt
material ansvaras ej.

Texter och bilder i SNT

lagras elektroniskt och publiceras
som pdf på SNF:s och KMK:s
hemsidor.

Den som sänder material till SNT med-
ger elektronisk lagring / publicering.

TRYCK

Kaigan

ISSN 0283-071X

VÅREN 2013

Föreningens aktiviteter

FEBRUARI

27 **Föreningskväll**

Plats Banérgatan 17

18.00 KÖP, BYT OCH SÄLJ. Tag med numismatiska objekt som ska lämna din
samling. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

MARS

27 **Föreningskväll**

Plats Banérgatan 17

18.00 DISKUSSIONSAFTON. Tag med ett numismatiskt ämne som du vill ta upp till
diskussion eller ett föremål som du vill berätta om. Föreningen bjuder på
enklare förtäring.

APRIL

24 **Föreningskväll**

Plats Banérgatan 17

18.00 KÖP, BYT OCH SÄLJ. Tag med numismatiska objekt som ska lämna din
samling. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

MAJ

4 - 5 **SNF:s årsmöte**

Plats Vetlanda (Ädelfors)

Ett utförligt program meddelas i nästa nummer av SNT.

Inte bara SNT, både äldre och nyare, kan köpas direkt hos SNF på Banérgatan.
Här finns även föreningens egna utgåvor som Smärre Skrifter och Monografier
samt Numismatiska Meddelanden. Se annons på sidan 24 i detta nummer.

SNT PÅ FACEBOOK: www.facebook.com/pages/Svensk-Numismatisk-Tidskrift/170104933101158

Kungl. Myntkabinettets verksamhet

KUNGL. MYNTKABINETTET: *I vikingars spår* heter en ny spännande del i utställningen.
Be om en karta i receptionen och följ spåret genom museets utställningar. Läs mer
på sidan 12.

KMK PÅ FACEBOOK: www.facebook.com/pages/Kungliga-Myntkabinettet/118456611506982

KMK PÅ TWITTER: <http://twitter.com/#!/Myntkabinettet>

TUMBA BRUKSMUSEUM: Samla fem vänner på Tumba Bruksmuseum för en kväll i
papperets tecken med tillgång till vår pappersverkstad. Med hjälp av museets
personal kan ni tillverka egna handgjorda kort och kuvert. Pris 200 kr/person.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlplan; buss 4, 44

Kansli: måndagar kl. 10 - 12, 13 - 16

Stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna

www.numismatik.se

KUNGL. MYNTKABINETTET

Adress: Slottsbacken 6, Stockholm. T-bana Gamla stan; buss 2, 43, 55, 59, 76

Utställningar: måndag - söndag kl. 10 - 16

Numismatiska boksamlingen: torsdagar kl. 13 - 16

www.myntkabinettet.se

TUMBA BRUKSMUSEUM

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg Tumba; buss 725

Utställningar: sept. - april, lörd. - sönd.; maj - aug. tisd. - sönd. kl. 11 - 16

www.tumbabruksmuseum.se

Märken för lojala, troende och patriotiska

Av Ian Wiséhn

Vad tror du på? Vilken grupp tillhör du? Vem är du? Många människor vill inte svara på närgångna frågor, andra vill berätta allt och samtidigt försöka övertyga andra om sina åsikter.

Olika typer av märken och nålar sitter på ytterrockar och kavajslag. De skvallrar om politiska sympatier, tillhörighet till kyrkliga samfund, anställning vid ett företag, iver för en speciell fråga eller medlemskap i en idrottsförening. En person som "skyltar" med märken måste samtidigt vara beredd på diskussioner, arga kommentarer eller glada tillrop.

Här i Sverige säger vi *märken* eller *nålmärken*, i Storbritannien kallas de *badges* eller *pins* och i Förenta Staterna talar man om *buttons*. De två anglosaxiska uttrycken säger oss en del om funktionen i respektive land men kanske också något om länderna i sig.

Ordet *badge* kan vara helt abstrakt. För att bättre förklara detta kan man anföra ett textexempel ur Shakespeares *The Merchant of Venice* (Köpmannen i Venedig): "*sufferance is the badge of all our tribe*". Under medeltiden var den engelska formen för märke/vapen något som identifierade en herreman och personer som kände trohet/lojalitet till herremanen. En så kallad *badge* kan därmed också vara en idé eller föreställning i materiell gestaltning.

Ordet *button* ger helt andra idé-associationer. Om man bortser från *button* som en del av ett klädesplagg, en byxknapp eller skjortknapp, kan man övergå till att närmare beskriva det amerikanska "knappfenomenet" eller helt enkelt *buttons* för lojala och troende.

Det amerikanska knappmärket är ett resultat av utvecklingen inom deras tillverkningsindustri. I USA fanns

det tidigt ett behov för det "onödiga". För många rika personer och människor från den välmående medelklassen fanns det pengar över till köp av konst, antikviteter och prydnadsföremål. Här fanns det möjligheter för olika företag att hitta på produkter som inte var livsviktiga utan endast tilltalande och trevliga att ha.

Det amerikanska inbördeskriget 1861-1865 hade framskapat en vapenindustri. Efter kriget tvingades företagen att övergå till civil produktion. Metallindustrin började därför intressera sig för leksaker av metall, gjutna järnmöbler till trädgårdar och så vidare. Samma utveckling kunde man även se i Storbritannien, Tyskland och Frankrike.

Under 1890-talet började firman Whitehead & Hoag i New Jersey (som tidigare hade specialiserat sig på tillverkning av olika former av reklam) att tillverka en ny typ av knapp avsedd för hängslen till byxor. Dessa knappar hade ofta text eller ornamentik. Från och med 1896 började Whitehead & Hoag tillverka *buttons* med bildframställningar som skulle kunna fästas på kavajslaget. Resultatet blev något som skulle kunna jämföras med nålmärkena, men betydligt större.

De första masstillverkade märkena är de så kallade pilgrimsmärkena som framställdes för att tillfredställa behovet från miljontals pilgrimer, som under århundraden vandrade till heliga kristna vallfartsorter i Europa. Märken har använts inom olika områden: rojalister, politik (partier, valstrider och aktuella sakfrågor), idrotts- och utställningsmärken, fack- och yrkesföreningar, nationalistiska märken

i samband med krig, freds rörelser, miljö- och rasfrågor, kamp för röst-rätt, nationella dagar (till exempel Svenska flaggans dag), medlemskap i föreningar, märken eller nålar som visar att bäraren är knuten till ett visst företag, märken som gör reklam för någon vara eller tjänst, märken med religiös anknytning med mera.

Det finns en del tidiga märken och medaljonger som visar att bäraren känner lojalitet och tillhörighet med någon person eller politisk gruppering. Det förekommer många exempel på sådana som bars under inbördeskriget i England under 1600-talet. Då kunde man stöta på herrar med Karl I:s porträtt i silver hängande runt halsen eller fäst på dräkten. I Sverige, under Gustav III:s regering, var det vanligt att människor bar märken och ringar prydda med kungens monogram. En del rökte kritpipor som pryts med kungliga insignier och texten "19 augusti 1772", tidpunkten för Gustav III:s statsvälvning. Dessa pipor kallas ofta "revolutionspipor".

I Sverige finns det ett antal samlare som är mycket roade av nålmärken. Populärast är det att samla på märken med anknytning till olika idrottsföreningar, majblommor, första maj-nålar med anknytning till SAP/LO, mässor och utställningar samt nålar som tillverkats för olika bensinbolag, till exempel Shell, Caltex och Nynäs.

I Storbritannien samlar många på märken och nålar med kunglig anknytning eller reklam för olika produkter eller politiska yttringar (till exempel suffragetternas märken). I Förenta Staterna finns det en stor och köpstark samlargrupp som ivrigt för-

1.

7.

12.

2.

8.

13.

3.

9.

14.

4.

10.

5.

15.

6.

11.

16.

17.

söker få tag på det mesta som rör presidentvalen. År 2003 såldes en så kallad *Presidential Pin* från 1906 (från mitten av Theodore Roosevelts presidentperiod, 1904-1908) för \$9000.

I USA samlar man gärna på flaggor, maggördlar till cigarrer, snus-dosor, affischer, efemära tryck, porslin och annat – allt med anknytning till presidenterna. För den som vill veta mer om amerikanarnas samlarområden kan läsa en bok av svensktättlingen Carl Sandburg: *Lincoln Collector. The Story of Oliver R. Barrett's Great Private Collection*. New York 1950. Man kan också ta del av en katalog som skrivits av Keith Melder: *Hail to the Candidate. Presidential Campaigns from Banners to Broadcasts*. Washington & London 1992 (Smithsonian Institution Press).

Under 1910-talet fick *Coin Department* vid British Museum en gåva av märken. Den gången var inte intresset särskilt stort. Faktum är att märkesamlingen sov en Törnrosasömn ända fram till 1979. Det året inleddes ett aktivt samlande av märken och man försökte förvärva allt som gick att få tag på. I dag äger British Museum mer än 12 000 märken av alla slag.

Kungl. Myntkabinettet har endast "spridda skurar" av märken och nålar. Under senare år har en hel del förvärv gjorts, men fortfarande saknar vi en fast kurs i detta samlande. Vi kan dessutom konstatera att även andra museer i landet har samlingar, främst då Nordiska museet. För КМК:s del är märken och nålar ett samlingsområde som ligger perifert i förhållande till

mynten, polletterna och medaljerna men ändå med liknande uttryck i sak. Så till exempel kan nålmärken vara ett bevis på betalt inträde till museer (Penningby slott på 1950-talet) eller nöjesplatser. Det har visat sig att samlandet i "gränsområdena" alltid varit positivt för museet och dess besökare.

Beskrivningar

Här nedan förtecknas ett litet urval märken från olika länder som kan tjäna som representativa för märkessamlandet (vissa märken är i privat ägo):

1. Nålmärke med stora riksvapnet mot en mörkblå emaljerad bakgrund. Ett märke som bars av anställda inom hovförvaltningen. Första hälften av 1900-talet.

2. Ovalt nålmärke av papp med Gustav II Adolfs bröstbild innanför en dekorerad ram med eklöv och olivkvistar. Överst finns de svenska tre kronorna och nederst staden Göteborgs vapen. På sidorna ses årtalen 1594 och 1894. Märket såldes till allmänheten och därmed ville man påminna om "hjaltekonungens" födelse trehundra år tidigare (9 december 1594). Kungens bild är tecknad i blått, ramen i guld och blått.

3. Nålmärke av brons format som en flagga fäst på en stång. Flaggan pryds av ett fotografi som visar Oscar II:s ansikte, en face. Till vänster om porträttet finns året 1897 och till höger en olivkvist. Märket bars av rojalistiskt sinnade medborgare i Sverige som en hyllning till kungen, vilken detta år firade sitt 25-årsjubileum som regent.

4. Märke av plast framställt för att

bäras av antikärnvapen-aktivister. Symbolen är internationell och användes första gången i England 1958 (demonstrationsmarsch i Aldermaston). De flesta bevarade märkena är från perioden 1960-talet till och med 1985. Märket bars på kavajslag eller fästes fast på jackor eller tygväskor.

5. Nålmärke av järnbleck använt inom FNL-rörelsen i Sverige under 1960- och 1970-talen. Märket visar FNL-flaggan innanför en vit ring och texten: MED FNL FÖR VIETNAMS FOLK.

6. Metallmärke med överdraget plastsikt som togs fram av högerföreningen Demokratisk Allians omkring 1970. Märket är utformat som Sydvietnams flagga, tre horisontella röda linjer på gul botten. Text: FRIHET FÖR SYDVIENTNAM. Märket var riktat mot den svenska FNL-rörelsen.

7. Metallmärke med överdraget plastsikt som bars av medlemmar i Sverige-Amerika-Förbundet omkring 1970. På märket finns de svenska och amerikanska flaggorna korslagda samt två i vänskap hälsande händer mot en vit bakgrund. Märket visade att bäraren kände solidaritet med Förenta Staterna i deras kamp mot kommunismen, särskilt då i Sydostasien. År 1970 kostade märket 1 krona 50 öre.

8. Plastmärke utgivet av Svenska kyrkan. På märkets mitt finns en symbol för kärlek och samarbete (gult) ställt mot en ljusblå bakgrund. I mörkblått texten: EN BRO TILL FRAMTIDEN / EN LEVANDE KYRKA. Tillverkat under 1980-talet i Frankrike.

9. Plastmärke utgivet av Landsorganisationen (LO) för att visa solidaritet med frihetsrörelsen ANC i Sydafrika. Märket visar Afrikas kartbild i brandgult. Till vänster om Afrika finns LO:s egen logotyp. På själva kartbilden texten: FRIHET ÅT SÖDRA AFRIKA. Nederst på kartan en knuten svart näve.

10. Ryskt ovalt krönt bronsmärke/jetong med ögla överst. På ovalen finns bokstaven R, initialbokstaven för det kejserliga familjenamnet Romanov, därunder årtalen 1613 och 1913, de årtal som markerar dynastins 300-årsjubileum. Märket bars

av tsartrogna medborgare i samband med jubileets olika festligheter.

11. Nålmärke i silverfärgad plast. Här är Lenins profil det enda som visas. Märket såldes under 1970-talet i Sovjetunionen. Det var vanligt att turister, som besökte turistmål i till exempel Moskva eller Leningrad, fick sådana här märken av "vänliga" Sovjetmedborgare.

12. Ryskt nålmärke av metall i form av två korslagda röda fanor. Märket såldes av bolsjevikerna i Petrograd 1917.

13. Nålmärke i plast med porträttet av en ung Mao Zedong. Tillverkat under kulturrevolutionen i Kina i slutet av 1960-talet.

14. Nålmärke i vitmetall med det nazistiska hakkorsen innanför ett kugghjul. Märket bars av tyskar under 1930-talet för att visa sympati

med Hitler och dennes parti.

15. Bronsmärke med vissa emaljerade delar. Ett svart hakkors mot vit botten innanför en röd ring med texten: NATIONAL SOZIALISTISCHE DAP. Nazistiskt partimärke från 1930- och 1940-talen.

16. Nålmärke av vitmetall tillverkat för *Salvation Army* (Frälsningsarmén). Märket är utfört som en vapensköld och bars av medlemmar av Frälsningsarmén i Storbritannien omkring år 1900.

17. Medalj / märke av vitmetall som hedrade kommandören George Dewey och det amerikanska slagskeppet *USS Maine*, som exploderade och sjönk tillsammans med 266 amerikanska sjömän i Havannas hamn 15 februari 1898. Amerikanerna hävdade att en spansk mina hade sprängt skeppet, medan spanjorerna menade

att explosionen kom från insidan av skeppet. Resultatet blev hur som helst det spansk-amerikanska kriget.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Litteratur

Attwood, P.: *Badges*. London 2004 (utgiven av British Museum).

Hake, T.: *The Button Book*. New York 1972.

Melder, K.: *Hail to the Candidate. Presidential Campaigns from Banners to Broadcasts*. Washington & London 1992 (utgiven av Smithsonian Institution).

Sandburg, C.: *Lincoln Collector. The Story of Oliver R. Barrett's Great Private Collection*. New York 1950.

Setchfield, F.R.: *The Official Badge Collector's Guide From the 1890s to the 1980s*. Harlow 1986.

Sullivan, E.B.: *Collecting political Americana*. New York 1980.

Hotellpolletter från Jönköping

VID SEKELSKIFTET 1900 var hotellnätet i Sverige väl utbyggt och varje stad med självaktning skulle naturligtvis ha ett stadshotell. De flesta städer hade dessutom flera hotell i olika prisklasser.

I polletternas värld finns det ett antal präglade eller tryckta polletter med anknytning till hotell runt om i landet. Detta märker man snart vid en snabb genomgång av sorsamlaren Sven Svenssons papperspolletter. I ett kuvert med sådana polletter ligger bland andra två stycken från Jönköping, den ena med namnet "Jönköpings Hotell" på framsidan.

Nu är det emellertid så att det finns minst två hotell i Jönköping att välja på; dels Grand Hotel, dels Stora Hotellet. Det förstnämnda fick troligen sitt namn sommaren 1923 efter en genomgripande ombyggnad. Innan dess hette det Teaterhotellet.

Stora Hotellet hade tillkommit efter den stora branden i mars 1854. Efter flera års byggnadsarbeten invigdes det sommaren 1858 i god tid för att kunna ta emot gäster som skulle delta vid

Papperspolletter gällande Jönköpings hotell. Mått 56 x 35 respektive 61 x 33 mm.
SKANNAD AV MGL.

lantbruksmötet samma år.

Den 1 januari 1860 öppnades Stora Hotellet i sin helhet. Samtidigt flyttade ett gästgiveri in där. Förutom ett sjuttioal fint möblerade rum för resande var hotellet kompletterat med en stor och elegant festvåning, vackra läs-, kafé- och restaurationslokaler, uppackningsrum samt en fullständig badinrättning. Det fanns också en biljard, ett musikkafé och en vinterträdgård. Dessutom hade hotellet en vacker trädgård med servering sommartid.

Stora Hotellet i Jönköping uppfördes i fyra våningar vid Östra Storgatan i närheten av kanalen.

När jag nu återvänder till polletterna kan de beskrivas enligt följande:

Den ena papperspollettens färg

är beige. Innanför dubbla ramar finns texten: JÖNKÖPINGS HOTELL / MIDDAG / C. SJÖBERG. Den andra är grön. Innanför en ram ses texten: MIDDAG. / CARL LUNDBERG. På baksidan har någon skrivit för hand: *Jönköping / Hotel N:o 1*. Här är alltså proveniensens mera vag.

Det känns inte helt säkert till vilket/vilka hotell som polletterna hör. Inte heller användningsområdet är fastställt. Handlar det om kyparpolletter, rabattpolletter (man köper tio restaurangpolletter och får en elfte på köpet) eller är de kopplade till bagagehanteringen?

Frågorna är många! Kanske finns det någon bland läsarna som kan ge svar eller ledtrådar?

IW

Nytt från falskmyntarverkstaden i Suceava (Suczawa)

Av Hans-Jürgen Ulonska, Lars O. Lagerqvist & Torbjörn Sundquist

Österrikaren Karl A. Roms-
torfer började i slutet av
1800-talet publicera sina
resultat från utgrävningarna av ruin-
erna efter den 1675 förstörda fäst-
ningen i Suczawa (i dag Suceava i
Rumänien). Där träffade han på avfall
från en myntverkstad, som framför allt
ägnat sig åt att förfalska solidi (schil-
lingar). Dessa kom huvudsakligen till
användning vid handeln med Liv-
land. (Dergaciova 2008, Heijne 2011,
Lagerqvist et alii 1996, Mrowinski
1986, Sköld 1984 a och b, Ulonska
och Kentner 2010.)

Om dessa förfalskningsaktiviteter
yttrade sig bland annat Platbärzdis
(1968, s 294): "Denna falskmyntning
(och som omfattade beräkningsvis
3-4 upp till 10 miljoner exemplar,
förf:nas anm.) torde vara den största
som mynthistorien känner till". Stora
mängder Suczawaförfalskningar har
sett dagens ljus framför allt i det av
Sköld (1984a) – efter rumänska käl-
lor 1982 – behandlade fyndet från
Jași i Rumänien, i lettiska myntfynd
(Ducmane och Ozoliņa 2009) och
som spridda fynd i det estniska Hist-
oriska museet (Leimus 2002).

Sköld (1984b) sysselsätter sig ut-
förligt med den historiska bakgrun-
den och med teorier om präglingen i
Suczawa, som han sammanfattar i fem
teser, som inte skall behandlas här.

Det lilla myntfynd som vi berättar
om i denna artikel medfördes av flyk-
tingar från Suczawa (Bukowina) i en
liten tändsticksask och kom till Erfurt
i Thüringen 1944.

Resultat

Hela myntfyndet består av flera delar.
De viktigaste resultaten genom jäm-
förelser av Suczawaförfalskningarnas

åt- och fränsidor sammanfattas i ta-
bell 1 och är grovbestämda efter SB
(1980). Därigenom kan man skilja
dessa mynt från de övriga 59 exem-
plaren; dessa 29 mynt skall behandlas
i en senare uppsats (Dergaciova och
Ulonska, under utgivning).

En ytterligare bearbetning av falsk-
myntsfyndet är att vänta och skall
omfatta metallanalys, en grupp-
indelning av mynten enligt Platbärzdis
(1968, s. 300) och en slutgiltig detalj-
bestämning av alla mynt. Ytterligare
utförlig behandling av Suczawaför-
falskningarna återfinns framför allt
hos ovan nämnde Sköld (1984 a och
b). Föremål för undersökning är
framför allt mynten i tabell 1, alla är

förfalskningar av de svenska besitt-
ningsmynten, som nästan helt består
av koppar. Obetydliga spår av silver
tycks förekomma på några av dem.
Mera utförliga metallanalyser bör
bringa klarhet i detta.

Beträffande de trettio mynten i
tabell 1 kan bara sex av förfalskning-
arna bli föremål för ett mera utförligt
utlåtande. De övriga är mycket dåligt
bevarade, utsatta för stark nötning
och framskriden korrosion. Ur detta
lilla fynd kan man få fram åtmins-
tone två förfalskningsvarianter. Till
dem hör inom ramen för denna första
publikation enligt tabell 1: en felaktig
inskrift (nr 7) och ett felaktigt årtal
(nr 8).

Det lilla fyndet från Suczawa och tändsticksasken från *Schulvereins Zünder*
i vilken det förvarades 1944. FOTO: M. ULONSKA, ERFURT.

Tabell 1. Förenklad beskrivning av de trettio förfalskade svenska besittningsmynten i den lilla myntsamlingen från Suczawa/Suceava (Ulonska och Kentner 2010)

Nr	Åtsida	Frånsida	Nominal	Årtal	Myntherre	Litteratur	Anmärkningar
1	2a	2b	2c	2d	2e	3	4
1	monogram, omskrift	vapen, omskrift, årtal	solidus/ schilling	1628	Gustav II Adolf	SB s. 34 nr 20	Riga
2	dito	dito	dito	obestämbart	dito	–	kantspricka, snedpräglad, Riga
3	dito	dito	dito	1624	dito	SB s. 34 nr 16	Riga
4	dito	dito	dito	1632	dito	SB s. 34 nr 24	kantsprickor, Riga
5	dito	dito	dito	1628	dito	SB s. 34 nr 20	snedpräglad, Riga
6	vasakärve i monogram	vapen, omskrift, årtal	solidus/ schilling	obestämbart	Kristina	SB s. 39 nr 54-73	20 mynt; några med hål och snedpräglad, Riga
7	dito	dito	dito	1643	dito	SB s. 39 nr 62	omskrift: CHRISTINAD 30, Riga
8	dito	dito	dito	1660	dito	Jfr även Dergaciov s. 144, nr 5	snedpräglad, felaktigt årtal: 1660, Riga
9	dito	dito	dito	obestämbart	Karl X Gustav	SB s. 48, nr 14-17	snedpräglad, Livland
10	monogram, omskrift	vapen, omskrift	solidus/ schilling	obestämbart	dito	SB s. 40 nr 77-84	Riga
11	dito	dito	dito	obestämbart	dito	SB s. 43 nr 99-104	snedpräglad, Riga

Kommentarer och sammanfattning

Ytterligare varianter av förfalskningar kan man säkert få fram genom noggrant studium av fynden från Iași och från Dergiacova (2008) och på plats i Suczawa med de 3 428 metallresterna från tillverkningen, men det kräver tidsödande arbete för att kunna framläggas.

Dessutom borde man få nytta av att göra jämförelser med Kungl. Myntkabinettets samlingar. Platbärzdis (1968, s. 310f.) berättar om förvärv av förfalskningar från Suczawa som Kungl. Myntkabinettet gjort. Dessutom har han (1968, s. 300) identifierat och sammanställt fyra olika grupper av felgraveringar på de falska mynten från Suczawa:

- vanställda eller felaktiga årtal,
- korrekta årtal men felaktiga inskrifter,
- utan årtal och med felaktiga inskrifter därtill,
- andra vårdslösa fel.

De i denna uppsats behandlade och sammanställda förfalskningarna i tabell 1 kan tills vidare sägas representera grupp b ovan och dessutom en ny grupp:

- felaktigt årtal men korrekt inskrift.

Präglingsort för dessa svenskrelaterade förfalskningar ("boratinki"), sannolikt präglade mellan åren 1662 och 1683, var fästningen i Suczawa (Suceava) i nuvarande Rumänien. Ansvarig för tillverkningen var Titus Livius Boratini, som härstammade från Italien men närmast kom från tjänstgöring i Polen. Han fick arrendera myntverket. Polen släppte ifrån sig Boratini till denna masstillverkning – landet hade allt intresse av att störa och skada den svenska mynttillverkningen i de baltiska besittningarna.

De här presenterade förfalskningarna har förvärvats under loppet av 1930-talet och tidigt 1940-tal och utgörs tydligen av enstaka fynd från borgen och dess närmaste omgivning.

Mynten från Suczawa jämfört med ett €-centsmynt. FOTO: M. ULONSKA, ERFURT.

Låt oss göra ett påpekande och en jämförelse. De sällsynta svenska nödmynten i plåtform från belägringen av Wismar 1715/1716 förfälskades under 1800-talet av en privatperson (se Sundquist 2006). Men när det gäller Suczawa handlar det däremot om en politiskt motiverad, aktivt och tålmodigt bedriven falskmyntning.

Översättning från tyskan: LLT.

Litteratur

Dergaciova (2008) = Dergaciova, L.: *Fälschungen von Kleinmünzen des 17. Jahrhunderts und ihre Verbreitung im südöstlichen Europa. Culturea și civilizație la Dunărea de Jos*, vol. XXVI, Călărași (s. 131-148).

Dergaciova och Ulonska = Dergaciova, L. & Ulonska, H.-J.: *Ergänzende Untersuchungen zu einem Kleinfund aus der Falschmünzwerkstatt Suczawa (1662-1683)*. Under utgivning.

Ducmane och Ozoliņa (2009) = Ducmane, K. & Ozoliņa, A.: *Latvija Eiropā: Monētu depoziiti 1.-20. gadsimtā. Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti numismātika*. Riga 16 (s. 145-196).

Heijne (2011) = Heijne, C. v.: *Baltiska 1600-talsmynt i skräpkorg. Svensk Numismatisk Tidskrift* 2011:5 (s. 108).

Lagerqvist et alii (1996) = Lagerqvist, L. O., Hirsch, H. & Nordlind, U.: *Sveriges och dess forna besittningars guldmynt och riksdaler från Gustav I till Carl XVI Gustaf 1521-1996. Samling Julius Hagander*. Bern (s. 127).

Leimus (2002) = Leimus, I.: *History of Currency and Monetary Circulation in Estonia*. Tallinn (s. 17).

Mrowinski (1986) = Mrowinski, E.: *Monety Rygi*. Warszawa (s. 201).

Platbärzdis (1968) = Platbärzdis, A.: *Die königlich schwedische Münze in Livland, das Münzwesen 1621-1710*. Stockholm/Lund (s. 273-313).

SB (1980) = Ahlström, B., Almer, Y. & Jonsson, K.: *Svenska besittningsmynt/Die Münzen der schwedischen Besitzungen*. Stockholm (s. 201-205).

Sköld (1984 a och b) = Sköld, H. E.: *Mynten från Suceava. Myntkontakt 1984:1-2* (s. 4-10, 28-33).

Sundquist (2006) = Sundquist, T.: *Wismars Plattenmünzen zur Vorsicht mahnende Raritäten. Numismatisches Nachrichtenblatt* 55/3 (s. 97-104).

Ulonska och Kentner (2010) = Ulonska, H.-J. & Kentner, A.: *Ein Kleinfund aus der Falschmünzwerkstatt Suczawa (1662-1683). Schild von Steier*. Graz 23 (s. 148-151).

Två nya myntskatter från Helsingborg

NÄR ARKEOLOGER FRÅN Riksbankens arkiv undersökte en gård i en numera försvunnen by utanför Helsingborg framkom två myntskatter:

Den ena består av cirka 300 silvermynt, huvudsakligen danska i högre valörer men även svenska och holländska mynt. Den andra skatten innehåller omkring 700 mynt i lägre valörer, särskilt från Karl XI:s tid.

Slutmynten för de båda skattfynden dateras till 1670-talet, vilket tyder på att de har gömts under skånska kriget 1676-1679. Ett trettiotal avfytrade pistol- och muskötikulor påträffades också i samma undersökning.

Fyndet påminner om en trolig tvillingsskatt hittad 1972 och 1999 på en gård i Ausås nära Ängelholm. Den ena gömman innehöll silvermynt och den andra kopparmynt. Slutmyntet är daterat 1674. Se NNÄ 2003-2005.

MGL

Modell i vikingamiljö illustrerar Skedstadskatten funnen på Öland.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Ny utställning

"I vikingars spår" på Kungl. Myntkabinettet

VIKINGATIDEN ÄR EN PERIOD som förknippas med vikingatåg och plundringar. Vikingarna var skickliga båtbyggare och kunde ta sig iväg långt från hemlandets kuster. Deras mål var främst handel men också att finna nytt land. Besökarna till Kungl. Myntkabinettet kan med hjälp av en karta (hämtas i receptionen) följa vikingaspåret genom utställningarna. Följ vikingarnas framfart längs floderna ner mot Kalifatet eller västerut över haven till England, Tyska riket och ännu längre bort.

Den fantastiska myntskatten från Skedstad i Bredsättra socken på Öland 2009 är huvudattraktionen i spåret. Skatten är enastående till sitt innehåll med bland annat ett för Skandinavien unikt indiskt mynt, ett sällsynt norskt mynt och ovanligt många mynt präglade i Sigtuna.

Då och då kommer även myntslagning att förekomma i museets nya myntslagningshörna.

www.myntkabinettet.se

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

REGISTER 2012

Artiklar och notiser

Carlberg, Dan

Christer Nordqvist 1951–2010 (<i>Personalia</i>)	2	45
World Money Fair 2012	3	60-61
Carl-Axel Lindblom 1921–2012 (<i>Personalia</i>)	4	90
Myntmässan i Lund 2012	8	182

Carlsson, Per-Göran

Skattkammarbesök på Kungl. Myntkabinettet	1	12
---	---	----

Ekeröth Kjellgren, Elin

Utökade öppettider för allmänheten [Tumba bruksmuseum]	4	91
--	---	----

Flodberg, Per

Belägringsmynt? (<i>Frågespalten</i>)	3	59
---	---	----

Frösell, Anders †

Ankarsrums bruk – grundat 1655	6	126-127
--------------------------------	---	---------

Golabiewski Lannby, Monica

Djurgårdspollett från 1774 (<i>cf. Ian Wiséhn</i>)	1	11 + omslag
Korp och hacka inte samma sak	1	15
Anno 1792	1	19
Litet skattfynd vid Stäket. Erik av Pommerns örtugar	2	32-34 + omslag
Förfalskad halvdaler funnen under trädrot i Småland	2	39
Hotell Kung Carls pollettstamper – gåva till Kungl. Myntkabinettet	3	52-53 + omslag
Fågeln är en kungsörn [brakteat]	3	55
Kastade pengar i sjön (<i>Pressklipp</i> 1975)	3	59
Kristidsminnen [från första världskriget]	4	85
Pollettista blev sjörövarskatt	4	89
Ny chef för Kungl. Myntkabinettet (<i>Personalia</i>)	5	107
Tips om drinks	6	127
Klädd enligt senaste mode – grekisk klänning på sedel år 1801	6	130-131
Senaste nytt i Sverige 1910 – filmen! (<i>Utställning</i>)	6	132 + omslag
Tjuvgods 1902	7	151
Ut ur garderoben. Plåtmynt i trossbotten i Trosa [myntfynd]	7	161
Sveriges nya sedlar (<i>Utställning</i>)	7	162
Sol, vind och vatten – av Ernst Nordin (<i>Nya mynt</i>)	7	163
Tidiga tolvhundratalsmynt i två fynd	8	173-176
Tomteboljcka	8	177
Pollettbössan	8	187

Gunnarsson, Bo

Två stampkedjor blir till en – och östliga fynd ger nya ledtrådar	7	148-151 + omslag
---	---	------------------

Gustavsson, Bo

När jag har en plåt att dricka – numismatisk betraktelse över Fredmans sång nr 56	1	8-10
---	---	------

Hanson, Bo

Staffan Holmgren-medaljen (<i>Ny medalj</i>)	2	40-41
--	---	-------

Hemmingsson, Bengt

När Che Guevara blev centralbankschef på Kuba	1	10
1748 års serafimermynt	2	28-31
Dukater av ostindiskt guld	5	101-105

Holmberg, Kjell

<i>Aquila Chrysaetos</i> – kungsörn [brakteat]	5	115
--	---	-----

Holmén, Bengt

Carmen Arnold-Biucchi får Gunnar Holst-medaljen 2012 (<i>Personalia</i>)	5	114
--	---	-----

Kamil, Tony

MISAB 6 (<i>Auktion</i>)	6	136-137
----------------------------	---	---------

Klynne, Cecilia

Sällsynt fynd av sparurnor i Riddarholmshamnen	5	106-107
--	---	---------

Lagerqvist, Lars O.

Kungliga Södermanlands Regementes Militärakademi och dess belöningsmedalj	1	5-7
Staffan Holmgrens medalj	2	41
Efterlyst medalj [Yasunari Kawabata]	3	57
Julius Haganders samling del 4 (<i>Auktion</i>)	4	91
Hagander del 4 – nytt datum!	5	107
Auktionerna Hagander 2-3	5	110-113 + omslag
Kungligt bröllop 2010 – ett par tillägg	6	128-129
Utdelning av medaljer (<i>Frågespalten</i>)	7	156
Medalj till det kungliga dopet (<i>Ny medalj</i>)	7	157
Det var en gång ett telefonsamtal angående en vacker, i guld och ädla stenar infattad klenod	8	178-180 + omslag
<i>Rättelser</i> [Olympiska spelen 1912, SNT 2012:7]	8	187

Lind, Roger

Numismatisk frågesport vid SNF:s julfest den 7 december 2011 (<i>✂ Sven-Erik Olsson</i>)	1	20
--	---	----

Lindblom, Runo

Handolinska bron [polletter]	2	36-37
------------------------------	---	-------

Magnusson, Gösta

Kastpenningar – för vem?	8	183
--------------------------	---	-----

Nordlind, Ulf

Timmermansorden 250 år 1761–2011 (<i>Nya medaljer</i>)	4	89
--	---	----

Nyström, Richard

Myntverkets sista medalj utdelad. Tusen år av verksamhet går i graven (<i>Nya medaljer</i>)	4	88-89
Nobelmedaljerna tillverkas åter i Sverige	5	116

Olsson, Sven-Erik

Numismatisk frågesport vid SNF:s julfest den 7 december 2011 (<i>✂ Roger Lind</i>)	1	20
--	---	----

Palmberg, Rolf

Tid är pengar – pengar är tid	2	35
-------------------------------	---	----

Rispling, Gert

Hans Lundberg 24/3 1931 – 19/8 2012 (<i>Personalia</i>)	6	137
---	---	-----

Rådström, Börje

Nattvardspolletter i stormaktstidens kyrka	3	62
--	---	----

Schoerner, Katarina

Mynt under masten	3	54-55
-------------------	---	-------

Serrestam, Sonny

Tung försäljning av stort format. Ericssbergs 10-dalerplåt 1644 såld!	4	76-80
---	---	-------

Stensgård, Werner

Svenska Föreningen för Historiska Värdepapper	6	132
---	---	-----

Svenson, Ingemar

MISAB 5 (<i>Auktion</i>)	1	13-14
Föreningskväll 26 oktober 2011	2	37
Årsberättelse för år 2011 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen	3	63-67
Föreningskvällen den 29 februari	3	67
FriMynt 2012 (<i>Myntmässa</i>)	6	133
Föreningskvällen den 25 april 2012	6	134

Wihlander, Johan

Inkonsekvent valörbeteckning på äldre mynt (<i>Frågespalten</i>)	6	134
--	---	-----

Wijk, Magnus

SNF:s förtjänstmedalj uppdaterad	1	15
Raoul Wallenberg 1912–2012 (<i>Ny medalj</i>)	8	185

Wiséhn, Eva

Olav Tryggvason – en penningaffär	3	58-59
Kassakvittots vara eller icke vara	3	61
"Det var en afton i början av maj ..." – August Strindberg 1849–1912	4	81-84 + omslag
<i>Ut fulmen ...?</i> (<i>Frågespalten</i>)	5	114
Sveriges mest älskade ko med grundmurat gott rykte	7	152-156

Wiséhn, Ian

Kapten Odelbergs medaljsamling skänktes till Nordiska museet	1	7
Djurgårdspollett från 1774 (<i>& Monica Golabiewski Lannby</i>)	1	11 + omslag
Grekiska penningbekymmer i backspegeln	1	16-17
Flottig och fransig men med inre skönhet [sedel]	1	20
Problem när inlösen av Riksgäldskontorets sedlar upphörde	2	38
Pollett med ovanligt hög valör från Båtviks Ångsåg	2	41
Lagerlistor med spännande tillägg	2	42-43
<i>Half Eagle</i> – Mysteriet med det sällsynta amerikanska guldmyntet i Kungl. Myntkabinettet	3	56-57
Ryskt myntliknande föremål (<i>Frågespalten</i>)	3	59
Amerikanska sedlar med järnvägsmotiv	4	86-87
Polletter till de fattiga i Örebro	4	91
Kopparhungerig marknad även 1952 – livlig debatt om nedsmältning av mynt	5	116
Olympiska spelen sommaren 1912 – idrottsmedaljer och medalj tillverkare	6	124-126
En stig kol från Svartnäs bruk – papperspollett med koppling till Stora Kopparberg	6	135
Hamstra silvermynt dålig affär 1942	6	139
Sänkt relief på kopparmynt blev hygienproblem	7	151
Älvsborgs lösen – en trist miljonaffär och stress i Söderköping	7	160-161
När växelpengarna höll på att ta slut – december 1943	8	181
Falskmyntarnas Napoleon	8	183
Artificiellt vatten, karbad och ångbad. Polletter som vittnar om gångna tiders badutbud	8	184

Utan angiven författare

Värmande sedlar [Ungern] (<i>Pressklipp 2012</i>)	2	41
Pennritningar af en fattig karl [Johan Jolin]	3	55
<i>Double Eagle</i> – Mytiskt guldmynt på Europaturné (<i>Pressklipp 2012</i>)	3	57
Ny överintendent [Statens historiska museer]	4	91
<i>Tillägg till Nattvardspolletter</i> [SNT 2012:3]	4	91
Snille och flit belönas åter (<i>Pressklipp 2012</i>)	7	157
"Vi snackar pengar" (<i>Kungl. Myntkabinettet</i>)	8	180
Falska sedelmakare hängda	8	182
Männen kring kronan (<i>Pressklipp okänt år</i>)	8	190

Dutkowski, J.: <i>Złoto czasów dynastii Jagiellonów. The Gold of the Jagiellonian dynasty</i> . 2010. (Monica Golabiewski Lannby)	2	45
Gustafsson, T.: <i>Svenska medaljer präglade i aluminium</i> . 2011. (Per-Göran Carlsson)	6	138
Hackl J. & Klose, D. O. A.: <i>Kauko Räsänen. Neue Wege in der Medaillenkunst</i> . 2011. (Lars O. Lagerqvist)	7	158-159
Hedlund, R.: <i>Samling i Roggeborgen. Om myntsamlingen i Strängnäs stifts- och landsbibliotek och det svenska 1800-talet</i> . 2012. (Lars O. Lagerqvist)	8	186-187
Svensson, R.: <i>Renovatio Monetæ. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa</i> . 2012. (Jonas Rundberg)	8	187

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 20 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

ANTIKBODEN

Kanikgatan 3
222 29 LUND
Tel. 046–12 99 00
per_fjordberg@hotmail.com

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 GÖTEBORG
Tel. 031–13 94 84
besour@telia.com–www.besour.se

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 GRÖDINGE
Tel. 08–732 66 86, 070 212 64 55
christian.hamrin@telia.com

H & J:S NUMISMATIK HB

Jimmy Häggqvist
Box 43
310 20 Knäred
jimmy@collectia.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkaregatan 11
371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455–813 73
lennart@mynt.nu–www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14
Box 98
503 06 BORÅS
Tel. 033–41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 LUND
Tel./fax 046–14 43 69
siv-gunnar@swipnet.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
370 24 NÄTRABY
Tel. 0455–155 99

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155–28 63 25
corona-coin@swipnet.se
http://home.swipnet.se/corona_coin

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96, Box 19 507
104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08–673 34 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46,
Box 5132
102 43 STOCKHOLM
Tel. 08–662 62 61, fax 08–661 62 13
info@nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NUMIKON

Stefan Jonasson/Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 GÖTEBORG
Tel. 031–20 81 11
ticalen@gmail.com

PECUNIA MM HB

Färinvägen 8
245 33 STAFFANSTORP
Tel./fax 046–25 21 19
mattsson.g@telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30
Box 1320
251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042–12 25 28
pedersen.mynt@telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Regeringsgatan 6
Box 16 390
103 27 STOCKHOLM
Tel. 08–411 50 81, fax 08–411 52 23
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 GÖTEBORG
Tel./fax 031–13 50 88
skarabe@telia.com
www.skarabe.eu

STRANDBERGS MYNTHANDEL & AKTIESAMLAREN AB

Arsenalsgatan 6
Box 7377
103 91 STOCKHOLM
Tel. 08–611 01 10, 611 58 20
Fax 08–611 32 95
info@aktiesamlaren-bjb.se
www.aktiesamlaren.se
www.strandbergs-mynt.se

TAMCO NUMISMATICS

Box 6235
102 35 STOCKHOLM
Tel. 070 631 58 09
tamco.num@telia.com

TICALEN MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031–20 81 11
ticalen@gmail.com

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Vasagatan 42
Box 490
101 29 STOCKHOLM
Tel. 08–411 08 07, fax 08–21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08–732 66 86 • 070 212 64 55

www.mynt.nu/smf/

Plastpolletter i mjölkhanteringen – NE Nilsson mjölkbutiker

ÅR 1879 FLYTTADE Nils Johan Nilsson från Landeryd i Östergötland till Botkyrka söder om Stockholm. Han övertog ett par mjölkkarrenden och skaffade hästar. Vardag som helg körde han in mjölk till Stockholm för försäljning.

Så småningom flyttade han in till Stockholm och öppnade mjölkbutik på Mäster Samuelsgatan. Äldste sonen, Nils Erhard, fick hjälpa till i butiken och med kundleveranser redan under skoltiden. När Nils Johan Nilsson dog 1887 tog änkan, Lovisa Matilda, över verksamheten, men 1902 överlät hon firman till den då 15-åriga Nils Erhard för en köpeskilling på 3 000 kronor. Han hade lärt sig yrket från barnsben och visade tidigt en enorm energi och duglighet. Han hade också ett gott affärssinne. Efter som han ville utveckla verksamheten öppnade han fler butiker, där han inte bara sålde mjölk utan också potatis, ost och sill. Butikskedjan gick under namnet NEN.

Verksamheten växte och år 1914 övertog Nils Erhard Nilsson Jönninge Mejeri i Stafby socken i Uppland. Under 1920- och 1930-talen köpte han in fler och fler mejerier i Uppland. Samtliga landsortsmejerier fick fungera som regleringsmejerier till butikerna i Stockholm.

Polletterna

NEN:s mjölkbutiker blev ett välkänt begrepp och inslag i Stockholm. Butikerna använde sig av ett pollettsystem. De är okänt vilken typ av pol-

letter som användes före 1950-talet. Men under 1950-talet vet vi att polletterna var av plast.

Polletterna gällde för V-mjolk (homoniserad fet mjölk) 1 eller ½ liter (vit), standardmjölk 1 eller ½ liter (silverfärgade), filmjolk 1 eller ½ liter (blå), vispgrädd 1 eller 3 dl (röd), kaffegrädd 1 eller 3 dl (grön). Samtliga dessa polletter är runda. Polletter för smör ¼ kg (gula) är rektangulära och för tomglas (kopparfärgade) triangulära.

Mjölkdistributionen till Stockholm sköttes av flera grossistföretag. Mjolkproducenterna ville att distributionen skulle centraliseras, vilket resulterade i att Mellansvenska Mejerisammanslutningarnas Centralförening (MMC) – mejeriförbunden i mälarlän – köpte upp alla privata grossistföretag i Stockholm utom NEN:s Mejeri. Stockholm hade två mjölkdistributionsföretag – det privatägda NEN och det producentkooperativa MC.

NEN och MC (Mjölcentralen) ingick en överenskommelse som innebar att MC övertog NEN:s landsortsmejerier. Men NEN fortsatte med distribution av mejeriprodukter ända fram till 1962, då MC tog över verksamheten helt. I och med detta upphörde också polletterna att fungera i mjölkhanteringen.

Eva Wiséhn

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Internet

<http://www.cfn-presenterar-historien-om-arla.se>

SNF:s årsmöte 2012 på Gripsholms slott

DET ÄR MÖJLIGT – kanske till och med troligt – att det just i den sal, där SNF:s årsmöte 2012 inleddes, någon gång under 1598 samtalats kring klippingmyntningen som ägde rum vid Gripsholm det året. Det är en kittlande tanke att mäktiga män vid 1500-talets slut diskuterade samma ämne vi denna lördag lyssnade till.

Efter att ha blivit lotsade genom slottets salar och vindlande trappor bänkade vi oss i rikssalen för att lyssna till Bengt Hemmingsson, vars ämne för dagen var just den kortlivade klippingmyntningen vid Gripsholms slott.

Som vanlig hade Bengt gjort en djupdykning i arkiven för att försöka bringa klarhet i myntorten Mariefreds korta varande. Källorna är dock sparsmakade, vilket gjorde att Bengt i ett bildspel kunde visa oss samtligt material han använt sig av. En spännande numismatisk exposé, som gav en inblick i både praktiskt arkivarbete och de historiska händelser, som lett fram till beslutet att prägla mynt någonstans kring Gripsholms slott. Riktigt var det ägde rum vet vi nämligen inte. En spännande historia är det dock med maktintriger, konflikter och rena mynttekniska svårigheter och gåtor.

Efter Hemmingssons föreläsning gick vi en guidad tur i slottet. Den uppmärksamme kunde notera flera numismatiska referenser inne i Gripsholm. Porträtt på numismatiker och även många medaljreferenser fanns. Till exempel rena medaljmotiv som "hönstavlan", men även verk av Willem Boy som den relief i förgyldt ek av den äldre landsfadern, Gustav I, som använts som förebild till myntporträtt. Maktspråk i konst, mynt och medaljer diskuterades under rundvandringen.

Auktion

Så var det dags för mat i Gripsholmsviken, varpå auktionen följde. Det objekt som överraskade mest på auktionen var kanske örtugen 1590. Från

Mötesdeltagarna samlas på Gripsholms slott.

FOTO: FÖRFATTAREN.

sitt utrop på 500 kronor steg den till 4 100 kronor. Exemplet är från Sven Svenssons samling.

Denna örtug – som även finns avbildad i NNÅ 1952 – utgör en del i Gunnar Ekströms resonemang kring den eventuella Uppsalapräglingen under 1598. Ekströms tes, som länge tagits för given, är att fyrkarna med tunn vase liksom örtugarna med månguddig stjärna skulle härröra från den myntning som Johan III antagits ha genomfört i Uppsala under 1589. Anledningen till att myntverket flyttat sin verksamhet dit skulle vara att Stockholm härjats svårt av pesten som utbröt under hösten 1588. Kungen och rådet med sällskap flyttade av rena överlevnadsskäl ut sin verksamhet till det renare Uppsala.

Ekströms tes är mycket grund och läser man hans studie ordentligt så lägger han inte fram några riktiga bevis alls för Uppsalamyntningen. Han råkar bara ha valt att använda just detta Svenssonsexemplar som illustration.

Icke desto mindre betalades frikostigt för fyrken som inhandlades av en skolas numismatiker. Denne medger

förmodligen att Ekströms tes inte bär hela vägen men att det kan finnas andra omständigheter som talar för intressanta samband, oavsett myntort. Slutsatserna lär vi bli varse i en kommande volym av Sveriges Mynthistoria.

Årsmöte

Efter auktionen förlöpte årsmötet då Dan Carlberg avtackades efter lång och trogen tjänst i föreningen. Dan skall nu fokusera på sitt uppdrag för MISAB. För detaljer kring årsmötet hänvisas till föreningens protokoll.

Roggeborgen

Söndagens program inleddes i den medeltida Roggeborgen intill Strängnäs domkyrka. Ragnar Hedlund, Uppsala universitet, föreläste om den Ponténska myntsamlingen och kopplingen till Strängnäs. Föredraget byggde på hans nyutgivna bok *Samling i Roggeborgen* om myntsamlingen i Strängnäs stifts- och läroverksbibliotek och det svenska 1800-talet. Han berättade om myntsamlingen där Jonas Otto Pontén (1813-1987),

lektor på läroverket i staden, byggde upp ett omfattande socialt nät av bland andra donatorer och intresserade av numismatik.

– Staden, kyrkan och gymnasiet präglade tillkomsten av myntsamlingen där inte bara donatorer ur ”kultureliten” utan även ur alla samhällsklasser var representerade, berättade han och redovisade myntsamlingens tre faser:

Uppbyggnadsfasen 1822-1845 inleddes med att kapten P.B. Berndes 1822 skänkte 257 mynt, medaljer och polletter till Strängnäs läroverk

Under den andra fasen 1846-1887 växte samlingen fort, mycket beroende på att Pontén 1847 engagerade sig i den. Han byggde upp ett stort och aktivt socialt nät kring samlingen. År 1874 fanns det cirka 7000 objekt för att vid tiden för Ponténs bortgång 1887 vara uppe i inte mindre än 10 000 föremål.

Fas tre, efter hans död 1887 fram till nutid, planade verksamheten kring samlingen ut för att så småningom bli liggande mer eller mindre bortglömd i Roggeborgen. Tyvärr drabbades samlingen av omfattande stöldar i början av 1960-talet och även under andra delen av 1990-talet.

– Pontén som individ betydde oerhört mycket för den väldokumenterade samlingen. Hans sociala förmåga, noggranna dokumentation och ofta förekommande kontakter med dona-

Lördag eftermiddag. Numismatiskt umgänge i paus mellan guidning och auktion.

FOTO: FÖRFATTAREN.

torerna resulterade i den omfattande samlingen, avslutade Hedlund.

De mynt som finns kvar förvaras i Kungl. Myntkabinettet i Stockholm.

I samband med föreläsningen visades mynt, medaljer och dokument ur samlingen.

Avslutning

Strängnäsvisningen avrundades med en guidad ”historielektion” runt domkyrkoberget under ledning av den eminenta guiden Bodil Hammar.

Efter en gemytlig lunch vid Gripsholmssviken med slottet i bakgrunden avslutades helgen med ett intressant föredrag om provmynt. Med peda-

gogisk finess och utmärkta bilder bjöd Jan-Olof Björk på en exposé över svenska provmynt från och med Karl IX och fram till våra dagar. Han jämförde provmynt och utgivna mynt där skillnaderna betonades.

Strängnäs Myntklubb arrangerade årsmötet. Ordföranden i klubben, Gunnar Andersson, summerade helgen:

– För oss i klubben har helgen varit en stor ära att få arrangera och har dessutom medfört mycket ovärderlig kunskap. Jag vill personligen tacka alla medverkande.

Werner Stensgård

Summa summarum

Liten räkneövning ...

Om morgonen öppnades min Spardosa och befanns uti densamma 4 Ducater, hvilka Min käre Man tid efter annan däruti inlagt. Och då hvarje Ducat räknas till 3 ½ RD, var resten i hvita penningar så mycket, att summan utgjorde 28 RD 16 β.

Ur Märta Helena Reenstiernas dagbok 18 februari 1806, som var en tisdag

Kungl. Myntkabinettet

har goda
konferensmöjligheter

kontakta:
konferens.butik@myntkabinettet.se

Slottsbacken 6
Gamla Stan – Stockholm
Tel.: 08 – 5195 5304

Göteborgare emellan:

A.: ”Ja hitta en krona på Centralen i går.”

B.: ”Nä?”

A.: ”Jo’rå, men när jag böjde mej ner för att ta opp’en va de fyra tju’femöringar ...”

B.: ”Hur gick de till?”

A.: ”De kom ett lok å växla ...”

Ur Allt för Alla 1927

MISAB 7

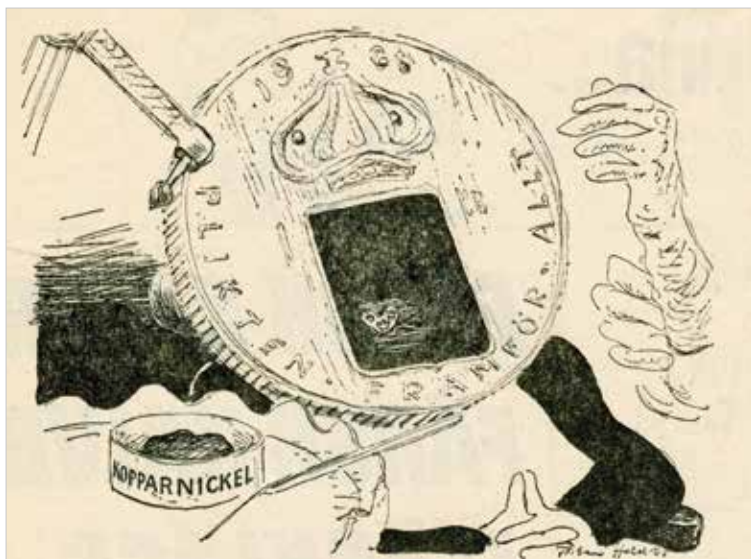
DEN ANDRA HELGEN i september avhöll MISAB sin sjunde auktion på Restaurang Garnisonen på Karlavägen i Stockholm. Efter förhandsreklamerna visste vi ju redan att det skulle bli MISAB:s största tillställning dittills med många intressanta kryddor, som till exempel "Törngrens pärlor" och Börje Rådströms polletter och spelpenningar. Och katalogen som kom i mitten av augusti trissade i alla fall upp mina förväntningarna ytterligare. Allt var bäddat för en mycket intressant auktion.

För myntsamlare boende i Stockholm med omnejd är besöket på en myntauktion där säkert inget märkvärdigt, man äter frukost hemma och tar sedan tunnelbanan eller bussen. För en norrlänning som mig kräver det mer planering, först två timmars bilfärd och därefter tåg från Sundsvall. För en tvådagarsauktion krävs också oftast att man är ledig på fredagen och att man bokar hotell för två nätter. I mitt fall handlar det om en kostnad på cirka 4 000 kr för resa och uppehälle. Denna kostnad lägger jag dock helt på nöjeskontot.

Näväl, denna gång landade jag på T-Centralen klockan 13.30 fredagen den 7/9 och eftersom jag är för snål för att ta taxi blev det en promenad för att leta reda på Clarion Hotell Tipto. Detta visade sig inte så enkelt, eftersom jag i vanlig ordning inte hade adressen med mig, visste bara att det var Jungfrugatan, och den gatan är lååång, speciellt när man börjar med att gå åt fel håll ...

Jag hittade rätt till slut och kunde checka in och därefter bar det iväg till Banérgatan där mynten visades upp. Efter att ha bevisat fem tidigare MISAB-auktioner så hade jag inga problem att hitta till den adressen.

En del auktionsfirmor har anammat en mycket bölig säkerhetsrutin kring visningen där man bara får se ett mynt i taget. MISAB fortsätter dock med en mer traditionell visningsform, där man får sätta sig vid ett bord med myntbrickor. Sedan är det bara att byta stol när man vill se en

REFORM

Silvret är nu så dyrt att en krona riskerar att bli värd mer än en krona. Myntkommittén föreslår därför att detta mynt skall präglas i koppar och nickel.

Det utgör vår samhällsekonomis orubbliga rättesnöre att kronan må icke på villkors vis bli värd etthundra öre.

När silvret enligt dagens notis stiger mot ökända toppar beslutar sig myntverkets expertis för kronor i nickel och koppar.

Ty präglar man icke ett oskäligt pris på våra så kallade stålar, då knakar vår samhällsekonomi nog så naturtroga pålar.

Kopparkrona

De lägsta valörerna av våra kronmynt kommer som bekant framöver att tillverkas i koppar, dock utan nickel som 1968.

Caj Lundgren (Kajenn) skaldade tillblivelsen av det nya myntet till Fibben Halds illustration i Svenska Dagbladet 18 januari 1968.

Det året tillverkades 12 325 500 enkronor i silver (400/1000) samt 1 170 750 tvåkronor och 5 177 000 enkronor i kopparnickel.

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev, sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Arsenalsgatan 6 • Box 7377 • 103 91 Stockholm
Tel. 08-611 01 10 • Fax 08-611 32 95

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

Efter auktionen av "pärlorna" tackade Sten Törngren alla numismatiska vänner som genom åren berikat hans liv. FOTO: FÖRFATTAREN.

annan bricka. Fungerar utmärkt, men det kan vara trångt emellanåt. På fredag eftermiddag brukar det dock bara vara långväga besökare som är på plats, men det kan ju tidvis vara nog och det är många bekanta att hälsa på.

Just det här med det sociala umgänget med andra myntintresserade tycker jag är nästan viktigare än själva auktionen. Denna gång valde jag hotell för jag visste att 10-15 andra samlare skulle bo på samma ställe och det blev mycket myntprat båda kvällarna, och för den delen en och annan privat myntaffär. Det mest minnesvärda var dock brandlarmet som gick klockan halv 4 på lördag morgon. Kanske inte den bästa förberedelsen inför dagens "drabbning". Nu var det tack och lov inget allvarligt, bara något fel på en givare, så efteråt kändes den obligatoriska utrymningen som ganska onödig.

Nu visade det sig, förvånande nog, inte bli mycket till drabbning. Tydligt hade stora delar av Myntsverige gått och fått ebb i kassan samtidigt. Drygt 12 % av utropen förblev osålda och ytterligare 22 % såldes för utropspriset! Drygt 1/3 av utropen blev det alltså inte någon kamp om och det var ju ett scenario som vi inte hade väntat oss. En anledning till detta kan ju vara att (eftersom det skulle hinnas med över 1750 utrop denna helg) man hade höjt nivån på utropen gentemot tidigare auktioner. Det är ju alltid budgivningen i salen som tar tid

på en auktion och kan man minska "transportsträckan" upp till slutbudet så spar man ju tid. 150 rop per timme ger en total tid på 11 timmar och 40 minuter och skulle man kunna höja tempot till 200 rop per timme så sparar man tre timmar effektiv tid.

Tajmningen på nivåhöjning av utropspriserna var alltså inte den bästa. För ett år sedan skulle den nog ha gått obemärkt förbi. Min tro är ju för övrigt att modesta utrop är det bästa medlet för att få igång budgivningen.

MISAB 7 kommer dock även att bli ihågkommen som den auktion då Börje Rådströms samling blev utbjuden, i synnerhet hans polletter och spelpenningar. Börjes livsverk måste ju i dessa sammanhang framstå som en av de främsta.

Dessvärre finns det ju inte så många aktiva samlare av spelpenningar (eftersom dessa ytterst sällan bjuds ut på marknaden) och följaktligen förblev 24 % osålda. Av dem som ändå såldes gick det bäst för nr 441, spelpenningen med "hönsmotivet", som klubbades för 16 000 kr!

Nu hade Rådström även annat "kul och udda" i sin samling, och bäst överhuvudtaget gick nr 299, 3 1/6 riksdaler 1660, kastmyntet till Karl X Gustavs begravning som såldes för 26 000 kr. Huruvida Rådström var nöjd eller inte med auktionsresultaten är svårt att avgöra, eftersom så många av objekten är ytterst sällsynta och relevanta prissjämförelser är svåra att göra.

En annan trevlig ingrediens i denna auktion var Sten Törngrens "pärlor", mynt som han tidigare plockat undan som "överkvalificerade" för försäljning. En brokig samling på 139 objekt, allt ifrån en penning från Olof Skötkonung till en 5-öring 1927, många rara mynt och många av toppkvalitet, inte sällan både och. Man kan ana att Törngren själv haft ett ord med i laget när det gäller utropspriserna, eftersom dessa var särskilt högt satta på denna del av auktionen. Inte desto mindre fick han 99 objekt sålda till ett snittpris på 18 466 kr, varav fyra tungviktare över 50 000 kr.

Högst betalt blev det för en 8-mark utan år som präglats efter Gustav II Adolfs kröning 1617 och den klubbades för utropspriset 100 000 kr. Värt att nämna är också hans samling praktexemplar av Karl XV:s 4 riksdaler riksmünt, sju exemplar som klubbades för snittpriset 20 600 kr (drygt dubbla utropet).

Själv är jag nöjd och glad över de båda pärlor jag lyckades bärga med mig hem, nämligen nr 595 och 596; Gustav IV Adolfs 1/3-riksdalrar 1798 och 1800, båda i kvalitet 01/0 och mycket sällsynta i denna toppkvalitet.

Om budviljan var låg under stora delar av auktionen så fanns det i alla fall ett markant undantag; samtliga guldmynt före 1873 blev sålda och det till priser på drygt dubbla utropet. Längsta budstriden blev det för en dukat 1700 från Riga som hade utropet 50 000 kr och slutligen såldes för 100 000 kr. Den blev också, tillsammans med ovan nämnda 8-mark, auktionens bäst betalda mynt.

Avslutningsvis kan sägas att vi kan lägga ytterligare en trevlig och intressant auktion till handlingarna. Måhända blev en och annan säljare besviken över resultatet, men vi får nog tills vidare anta att detta var en tillfälligheternas nyck. Det är länge nu till nästa stora auktion och köparna har god tid att konsolidera sig. Själv har jag prickat för den 9/3 2013, när MISAB 8 går av stapeln och det ska mycket till för att hindra mig från att återigen ta taget ner till huvudstaden.

Roland Falkensson

Eva Wiséhn: *Images of Linnæus – Medals, Coins and Banknotes.* The Royal Coin Cabinet, Stockholm & The Linnean Society of London. 168 s. Ill. ISBN 978-91-89256-48-4.

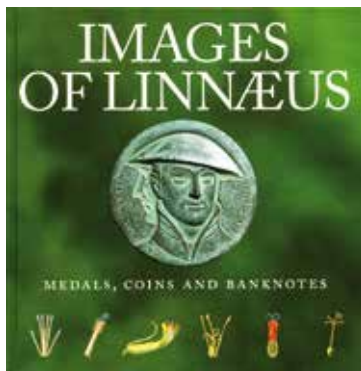
Linné på medaljer

ATT CARL VON LINNÉ (1707-1778) är en av de internationellt mest ryktbara svenskarna genom tiderna – i vissa kretsar kanske rentav den allra mest välkände av dem – är väl ovedersägligt. Såsom brukar ske med riktigt framstående vetenskapsmän har han blivit föremål för ett stort antal medaljer utgivna av lärda samfund av olika slag. Speciellt för Linné är dock att det dessutom på flera håll i Europa har bildats botaniska sällskap och föreningar som bär hans namn och som varit flitiga utgivare av medaljer med hans porträtt.

Linnémedaljer har under årens lopp beskrivits på skilda håll i publikationer av alla de slag, och i samband med 200-årsminnet av den store mannens död utgav Samfundet Kungl. Myntkabinetts Vänner en särskild katalog över dem (*Linnæus in Medal Art*, 1978). Den har dock ansetts ofullständig och dessutom bristfälligt illustrerad, varför Kungl. Myntkabinetet och The Linnean Society of London nu tillsammans har tagit ett samlat grepp på ämnet och publicerat en mer fullständig och dessutom rikt illustrerad katalog med titeln *Images of Linnæus – Medals, Coins and Banknotes*, utarbetad av Eva Wiséhn.

Som titeln anger, handlar boken om medaljer, mynt och sedlar där Linnés porträtt förekommer. Medaljerna utgör dock den helt dominerande delen av katalogens 226 nummer, medan mynten och sedlarna intar en mycket blygsam position (tillsammans bara ett tiotal).

Den första medaljen med Linnés porträtt präglades mycket tidigt, redan 1746 då han alltså bara var 39 år gammal men redan professor i botanik i Uppsala. Efter sin död tycks han ha blivit föremål för en eller flera medaljer i stort sett varje gång det har förflutit ett med femtio jämmt delbart

antal år sedan hans födelse eller frånfälle, senaste gången alltså i samband med 300-årsminnet av hans födelse, 2007.

Ett påfallande drag är att en stor grupp medaljer, omfattande ett sjuttio-tal nummer, har utgivits för särskilda ändamål av mer eller mindre lokala Linnésällskap, botaniska sällskap, trädgårds- och jordbrukssällskap, utställningsarrangörer med flera. Intressant är också att förekomsten av sådana sammanslutningar (och därmed även förekomsten av medaljer) är koncentrerad till några få länder, i första hand Belgien, Frankrike och Storbritannien. Alla sådana medaljer företer dock inte Linnés porträtt (exempelvis förekommer på flera av åtsidorna i stället Belgiens kung Leopold II, mest känd som brutal ut-sugare av Kongostaten), men förklaringen är säkerligen att man velat ha med alla medaljer som slagits av det utgivande Linnésällskapet i fråga.

Universitet, akademier och vetenskapliga samfund intar, kanske lite oväntat, en mer undanskymd plats bland medaljutgivarna (cirka 35 nummer). De flesta av dem är svenska, däribland Svenska Akademien, Vetenskapsakademien, Karolinska Institutet och Uppsala universitet.

Mynten och sedlarna med Linnés bild är alltså mycket få men därför inte helt ointressanta. Exempelvis får vi veta att de 50- och 100-kronorssedlar med Linnéporträtt som tillkom under 1900-talets andra hälft inte är unika: han förekom också på ett slags "nödsedlar" i valören 100 kronor som man under andra världskriget planerade att trycka för användning i en eventuell krissituation (tryckplåtar var redan tillverkade) men som aldrig kom att användas.

Men *Images of Linnæus* handlar om Linnés porträtt inte bara på medaljer, mynt och sedlar utan även på medaljonger och plaketter utförda i olika material: metall, gips, alabaster, jaspis, elfenben, vax med mera.

I boken beskrivs också föremål som bär hans namn och/eller porträtt men som snarast hör till avdelningen kuriosa såsom polletter, knappar, nålar, blomkrukor och muggar. Där presenteras exempelvis mässingspolletter i valörerna 15, 20 och 25 öre, utan porträtt men med inskriptionen "CvL", troligen härrörande från ångfartyget Carl von Linné, som 1849-1866 gick i trafik mellan Stockholm och Uppsala. Under rubriken "Curiosities" beskrivs också något så kuriöst som en medalj som avbildar en sedel som i sin tur avbildar Linné.

Boken är inte enbart en katalog. Den innefattar också en liten Linnébiografi, kortfattade presentationer av Linnés lärjungar, av Linnésällskap runtom i världen och av medaljkonstnärer, dessutom inskriftsregister samt konkordanser mellan *Images of Linnæus* och tidigare medaljbeskrivningar.

Slutligen bör nämnas att Allan El-lenius' uppsats "Linnæus in Medal Art" från 1978 finns avtryckt i boken, en extra bonus för läsaren.

Bo Svensén

MYNTMÄSSA I BORLÄNGE

Lördag 6 april 2013

kl. 10.00 – 16.00

Liljegården – Borganäsvägen 22

Falu-Borlänge Myntklubb

fb.myntklubb@gmail.com

www.fb-myntklubb.se

Peter Berghaus 1919–2012

Peter Berghaus har avlidit i en ålder av 93 år. Närmast sörjande är hustrun Inge Berghaus, barn och barnbarn med familjer.

Professorn och förre museidirektören Dr. Peter Berghaus avled i Münster bara några dagar före sin 93-årsdag. Han var född i Hamburg, där han tog studenten vid Johanneumskolan. Så kom kriget och han blev inkallad åren 1939-1945; hela tiden med älsklingsboken *Der Wendische Münzverein* av Wilhelm Jesse i ränslan. Han hade olyckan att mista halva vänsterarmen i april 1945 kort före kapitulationen.

Så fort det var möjligt återupptog han sina studier och läste historia, konst och etnologi, som han avslutade med att bli Dr. phil. med en avhandling om medeltida myntvärdegränser i Oberweserområdet. Hans lärare var Prof. Dr. Walther Hävernicks, chef för Hamburgs historiska museum och ledare för Hamburger Schule der Numismatik.

Peters avhandling (tryckt 1951) var den första som utgavs i en lång serie. Redan 1950 anställdes han som numismatisk expert vid Westfälisches Landesmuseum i Münster. Efter ett omfattande arbete med uppbyggnad av samlingarna blev han dess direktör 1977-1984.

År 1950 togs ett viktigt och för svensk forskning givande initiativ. Ett första kontrakt skrevs då mellan den tyska Numismatische Kommission under Hävernicks ledning och den svenska Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, vars preses då var förre riksantikvarien Sigurd Curman och sekreterare riksantikvarien Martin Olsson. Vid denna tid utgjorde denna akademistyrelsen för Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum och här förvarades i den avdelning som kallades Kungl. Myntkabinettet (numera eget museum) en stor del av de vikingatida silvermyntsskatter som skulle publiceras. Chef för detta var från 1946 Nils Ludvig Rasmusson.

Peter Berghaus drogs snart in i detta arbete, vars uppgift var att publicera alla de svenska myntskatterna

Medalj utgiven till Peter Berghaus
50-årsdag 1969. Diam 75 mm.
Konstnär: A. Blum-Paulmilch.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

från vikingatiden, från cirka 800 till in på 1100-talet. Ett gigantiskt arbete omfattande omkring 250 000 främst islamiska, tyska och engelska mynt, som ännu inte är avslutat.

Från Hamburg kom kollegorna Vera Hatz och Gert Hatz, expert på islamiska mynt var Ulla S. Linder Welin, på de anglosaxiska R.H.M. Dolley från British Museum, senare också en medarbetare från Holland och kortvarigt andra experter. De skandinaviska mynten bearbetades av Brita Malmer och sekreterare var Lars O. Lagerqvist. Rasmusson ledde vårt arbete. Vi minns många fester hemma hos Rasmusson eller hos oss med "vikingarna" och gästfria möten hos familjen Berghaus i Münster.

Under de många år sedan 1950- till 1970-talen som det fanns pengar till projektet var Peter en av de flitigaste deltagarna. Han besökte nästan årligen Kungl. Myntkabinettet. Liksom de andra tyska kollegorna behärskade han snabbt svenska. Det blev många specialstudier som publicerades av våra tyska och engelska kollegor men också volymer med skatterna i geografisk ordning inom det så kallade CNS-projektet.

Peter Berghaus höll ofta föreläsningar och reste runt i vårt land för att studera de myntskatter som inte låg i Stockholm – Uppsala, Lund, och Visby för att nämna några. Han var en ovanligt sympatisk och hjälpsam människa, som alla trivdes med.

Under tiden fortsatte Peters karriär och insatser på andra håll. Han blev honorärprofessor i numismatik

1961 och var även verksam som sådan 1977-1984 vid Wilhelmsuniversitetet i Münster samtidigt som han var direktör för museet där. Åren 1973-1986 var han en flitig medlem av Internationella Numismatiska Kommissionen, senare dess vicepresident. Han blev gästprofessor i New York och Wien, hedersledamot av Royal Numismatic Society och mottagare av Huntingtonmedaljen genom American Numismatic Society. Hans många tryckta arbeten gläder forskarna i kommande generationer.

Peter tillägnades tre festskrifter (1979, 1989 och 1999) och uppmärksammades med en mängd utmärkelser från USA, Storbritannien, Tyskland och Sverige. Här blev han 1970 invald som korresponderande ledamot av Kungl. Vitterhetsakademien, fick redan tidigare samma värdighet i Svenska Numismatiska Föreningen, där han för några år sedan (2007) valdes till hedersledamot, erhöll Brenner-medaljen och guldnålen. Han hedrades av H.M. Konungen med kommendörstecknet av Nordstjärneorden 1993 (som samtidigt gavs till Vera och Gert Hatz).

En lång verksamhet inom Rotary (invald 1962) ledde till en personlig insats för Indien alltsedan 1970-talet. Han samlade in flera millioner D-mark för att borra brunnar för fattiga byar och andra insatser. Sista gången han besökte Indien var 2001. Han lyckades också publicera studier över myntfynd i det stora landet, särskilt sådana från romartidens handel.

På senare år försämrades hans hälsa och syn. Hans enastående kopparstickssamling med porträtt av främst numismatiker hamnade i Berlin i myntkabinettet på Museumsinsel och hans stora specialbibliotek såldes 2006.

Peter Berghaus kan betecknas som en stor Sverigevän. Han ledde flera kulturresor hit, särskilt till Gotland, där de flesta tyska mynten från vikingatiden har hittats. Vi som umgåtts med och beundrat Peter Berghaus känner tacksamhet över att ha fått uppleva denna enastående forskare och människa.

Brita Malmer
Lars O. Lagerqvist
Frédéric Elfver

SNF:s julfest 5 december 2012

VINTERN HADE TAGIT ett rejält grepp om Stockholm denna decemberdag. Alla bussar och merparten av den spårbundna trafiken var inställd. Föresättningsarna för en julfest var alltså inte de bästa, möjligtvis den vita inramningen undantagen.

Det har varit dåligt med deltagare på de senare årens julfester. För att bättra på deltagarantalet hade julfesten 2012 kryddats med en återupptagen gammal tradition: en liten auktion med enklare objekt från Sven Svenssons samlingar. Julauktionen innehöll totalt 29 utrop med en bra spridning av mynt, medaljer, spelningar och polletter.

Vilka objekt som skulle säljas på auktionen hade hållits hemligt och en handskrivnen auktionslista delades ut på plats. Kanske blir denna auktionslista (SNF auktion 162) eftersökt i framtiden då endast trettio exemplar hade tagits fram!

Föreningens klubbmästare Ronny Jansson höll i klubban och utförde uppdraget med bravur. Han var en riktig klubbmästare om jag ska vitsa till det lite!

Utropriserna var realistiskt satta och slutpriserna blev cirka 50 procent över utrop. Endast tre objekt fick läggas tillbaka i det bankfack där samlingarna förvaras. Snittpriset på auktionen blev 150 kronor, vilket ger en bra fingervisning om vilken typ av objekt från den Svenssonska samlingen som såldes. Bäst gick en koppar-ettöring drottning Kristina 1645, som klubbades för 600 kronor.

Andra trevliga objekt på auktionen var några polletter; Urfors 18 (NMIV 66:1), en lot med två femtioörespolletter från Münchenbryggeriet (NM XII 121:80 respektive 87) och en pollett från Renhållnings Werket i Stockholm (Stiernstedt 24.3:136).

Auktionen var klart lyckad och förhoppningsvis blir det en ny Sven Svensson-auktion i samband med julfesten 2013.

Ett av de objekt som auktionerades ut på SNF:s julfest 2012 var Renhållningsverkets mässingspollett från 1800-talets andra hälft. Se *Stockholmspolletter* 4A.6.8.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Trots att vådrets makter inte var på SNF:s sida denna dag hade ett tjugotal tappra medlemmar tagit sig till Banérgatan. Förutom auktion bjöds medlemmarna traditionsenligt på glögg och pepparkaka samt denna gång även smörgåstårter.

Hoppas att alla kom hem ordentligt, trots snökaoset!

Ingemar Svenson

1-ören från Karl IX:s tid

TONY KAMIL HÖLL ETT INTRESSANT föredrag på föreningskvällen den 31 oktober i höstas. Det handlade om ettöringar präglade 1609-1612 (Karl IX) och han presenterade nya spännande teorier om dessa mynt.

Svårast och kanske mest intressant är det postumt utgivna och i princip omöjliga året 1612, XR-märkt i *Sveriges Mynt*. Tre exemplar från 1612 är kända, två i privat ägo och ett på Kungl. Myntkabinettet. KMK:s exemplar är för övrigt det som avbildas i *Sveriges Mynt* (SM 72). Efter föredraget håller jag dock 1611 års utmyntning som den mest spännande med en rad varianter.

Det finns många sätt att samla svenska mynt, de tre vanligaste är säkert typ-, årtals- och variantsamlande. Som ofta när det handlar om variantsamlande hamnar man där mer eller mindre av en slump. En föresättning är tillgången till en större mängd

mynt från ett visst årtal. Mynt som för den oinvidde är identiska, men som efter närmare studier uppvisar stora olikheter. För Tonys del startade det med tre ettöringar i en lot på Aurum-auktionen 2007. Väl hemma konstaterade han att dessa uppvisade stora olikheter, och han var fast. Tony har på dessa fem år byggt upp en imponerande samling och skaffat sig en bred kunskap om myntmaterialet.

De stora mynten är väl beskrivna. Bland de små silvermynten – både rikssvenska och de som präglats i våra forna besittningar – finns många relativt outforskade områden. Ettöringarna 1609-1612 är ett bra exempel på en mynttyp där mycket finns att upptäcka.

Vad består då skillnaderna i, förutom att Göteborgsmynten pryds av folkungaättens vapen "Göta lejon"? Stockholmsmynten har en rad detaljer som skiljer sig från varandra. Det finns olika bitecken placerade klockan 12 på åtsidan, Tony visade upp ett femtontal olika bitecken. Vasarna har olika utformning och interpunktionen varierar mellan de olika stamparna. Men den detalj som vi som lyssnade på föredraget minns bäst är utformningen av C i det C (Carolus) och R (rex) som omger vasen. Inte mindre än fem olika utformningar på bokstaven går att urskilja.

Under föredraget ledde Tony mer eller mindre i bevis att det förutom Stockholm och Göteborg kan finnas ytterligare myntorter för ettöringarna 1609-1612. Vilka går jag inte in på här utan hoppas att Tony forskar vidare och framöver i någon form publicerar sina iakttagelser. De tål att spridas!

Ingemar Svenson

APPELGREN
auktionskataloger
nr 13, 22, 34, 51 köpes.
Bra betalt!
Tel. 0481 – 617 17 Jonny E.

Moder Svea och andra kvinnor på våra sedlar

Vad förenar Karl II:s älskarinna, Mälardrottningen och hustru Maja? Jo, de har alla tre varit förebilder för personifikationen av Sverige, Moder Svea, på några av våra äldre sedlar.

I DAG HAR VI TJUGOLAPPEN med författarinnan Selma Lagerlöf (1858-1940) och femtiolappen som visar operasångerskan Jenny Lind (1820-1887). Föga kunde väl någon av dem ana att de en gång skulle bli mycket omtyckta ansikten på sedlar. Och dessutom att deras namn skulle ge populära sedelbenämningar. Men tidigare (1982) var även andra kvinnor på tapeten. Namn som heliga Birgitta, drottningarna Kristina och Lovisa Ulrika nämndes men förkastades av olika anledningar.

Det har beslutats att kommande nya sedlar från omkring 2015 ska visa tre kvinnor och tre män. En förutsättning för personvalet var att de skulle ha verkat under 1900-talet och i dag inte längre vara i livet. Dessa kriterier har författarinnan Astrid Lindgren (1907-2002), skådespelerskan Greta Garbo (1905-1990) och operasångerskan Birgit Nilsson (1918-2005) uppfyllt. Formgivare av de nya sedlarna är Göran Östlund som alltså vann Riksbankens designtävling.

I en artikel i SNT 1991:4-5 redogjorde numismatikern Erik Gamby för hur älskarinnan till Englands kung Karl II kan ha varit förebilden för de svenska sedlarnas sittande Moder Svea. Längre fanns hon på alla våra sedelvalörer. Men 1952 blev det dags för en helt ny förebild. En modernare, mycket slank och elegant, stående Moder Svea pryddes då 1000-kronors-sedlarna och senare, 1958, även de i valören 10 000 kronor.

Den engelske kungen Karl II finns på en medalj från 1667 som slogs till minnet av freden i Breda. Gravör var Jan Roettier. På medaljens fränsida ses en personifikation av Britannia,

Moder Svea med vapensköld, ymnighetshorn och ett lejon vid sina fötter, så som hon illustrerats på sedlar från 1890-talet och framåt.

Konstnär är Julius Kronberg. FOTO: KMK.

en sittande kvinna med spjut och vapensköld. Kvinnans ansikte tillhörde kungens sköna älskarinna, Frances Teresa Stuart. Britanniabilden förekom efter 1660 på de engelska kopparmynten (präglade på blindmynt från Falu koppargruva).

Den svenske mynt- och medaljgravören Arvid Karlsteen var elev till Rottier och han ägde själv medaljen med Britanniabilden. Denna i stort sett kopierades på det av den svenske kungen Karl XII år 1716 utgivna nödmyntet Publica Fide och förmodligen var det Karlsteen som utförde graveringen. Bilden har sedan dess uppfattats som vår Moder Svea och användes modifierad på transportsedlar från 1747 (från början i vitstämplen) och långt in på 1900-talet.

Från 1952 fick 1947 års vinnande "Mälardrottning", fotomodellen och mannekängen Greta Hoffström, stå modell för en ny variant av Svea, denna gång lång, blond och slank, stående, med krona men utan lejon. Det var Mark Sylwan (1914-1993) som formgav sedlarna.

När man så ansåg att det var dags för en 10 000-kronors-sedel (1958) gick uppdraget till konstnären Eric

Palmquist. Han valde att låta sin hustru Maja stå modell för Moder Svea på sedelns baksida. Och mycket vacker blev även den framställningen, mera rörelse i bilden än på 1000-kronors-sedeln. Nu är Svea utan krona och bär en sådeskärve i famnen. *Se omslaget.*

Sittande Svea fick emellertid ytterligare en chans. På de tiokronors-sedlar som utgavs till Riksbankens 300-årsjubileum 1968 finner vi återigen en variant av sittande Moder Svea, nu som huvudmotiv. Jubilarer, Riksbanken, lät sig nöja med sedelns baksida och gamla riksbankshuset vid Järntorget i Stockholm.

MGL

Litteratur

Ehrensivård, U.: 500-kronors-sedeln – inledningen till en ny serie. SNT 1985:6 s. 140-143.

Gamby, E.: Hur Karl II:s älskarinna blev Moder Svea. SNT 1991:4-5 s. 92-95.

Golabiewski Lannby, M.: *Poetiska sedlar* s. 52-53. 2010.

Lagerqvist, L. O.: Vår sedeltradition. SNT 1987:9-10 s. 310-313.

Lindgren, T.: *Riksbankens sedelhistoria* 1668-1968. 1968.

Wiséhn, I.: Mälardrottningen som blev Moder Svea. SNT 1997:6 s. 145.

— Eric Palmquist och 1960-talets nya sedlar. SNT 1998:4 s. 86-88.

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel. och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07
Öppet: måndag-torsdag 11-13

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmärken

Öppettider:
Vardagar 10.00 - 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

TILLBEHÖR FÖR MYNT, FRIMÄRKEN OCH VYKORT

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Lurendalsvägen 7, 439 62 Frillesås
Tel. 0340-65 04 57

www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19 507
S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)
☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vardagar 11-17, fredag 11-15

AURUM AUKTIONER AB stockholm

Myntauktioner i Stockholm

Inlämning pågår!

*Vi söker alltid kvalitetsmynt, sedlar,
medaljer, polletter, ordnar..*

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13, info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

Skarabé

Mynt & Guld AB

köper och säljer

MYNT, SEDLAR
och MEDALJER

Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031-135088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10-18

MYNTAUKTION

i Stockholm Lördag 23 februari 2013

Auktionen innehåller bland annat ett omfattande avsnitt svenska färgsedlar

6 2/3 riksdaler banco 1835. Sällsynt sedel, ett av de bäst bevarade exemplaren!

Bättre mynt, sedlar och hela samlingar mottages till vårens andra myntauktion.

Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

Vid större inlämning kan villkoren skräddarsys.

Vi köper även guld och silver kontant!

MYNTKOMANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38

E-post: coins@philea.se
www.myntkompaniet.se/auktion

Litteratur till försäljning hos Svenska Numismatiska Föreningen

Numismatiska Meddelanden (NM)

Numismatiska Meddelanden XXX. 1965. 30 kr (40 kr) *

Ehrensvärd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. NM XXXII:1. 1974. Hft. 100 kr (135 kr)

Dito. Inb. 125 kr (170 kr)

Dito. NM XXXII:2. 1988. Inb. 250 kr (300 kr)

Numismatiska Meddelanden XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)

Numismatiska Meddelanden XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)

Studies in Late Anglo-Saxon Coinage. NM XXXV. 1990. 150 kr (225 kr)

Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. NM XXXVI. 1987. 145 kr (190 kr)

Festskrift till Lars O. Lagerqvist. NM XXXVII. 1989. 50 kr (50 kr)

Florilegium Numismaticum. Studia in honorem U. Westermark edita. NM XXXVIII. 1992. 75 kr (75 kr)

Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. NM XXXIX. 1995. 200 kr (250 kr)

Nulla dies sine linea. Festskrift till Ian Wiséhn. NM XLI. 2001. 200 kr (200 kr)

Hesse, B.-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. NM XLII. 2004. 160 kr (160 kr)

Smärre skrifter

Gamby, E.: *Bland numismatiker. Minnen från 1920-, 1930- och 1940-talen*. Smärre skrifter 3. 1984. 25 kr (25 kr)

Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. Smärre skrifter 4. 1985. 25 kr (35 kr)

Widell, M.: *Militärpolletter*. Smärre skrifter 7. 1998. 100 kr (100 kr)

Lars O. Lagerqvists medaljfond. Smärre skrifter 9. 1999. 100 kr (100 kr)

Carl Snoilsky. *Skalden som samlade mynt och böcker*. Smärre skrifter 10. 2004. 50 kr (50 kr)

Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. Smärre skrifter 13. 2010. 150 kr (150 kr)

Andra utgåvor

Lagerqvist, L. O., Hirsch, H., Nordlind, U.: *Sveriges och dess forna besittningars guldmynt och riksdaler från Gustav I till Carl XVI Gustaf. Samling Julius Hagander*. 1996. 650 kr (850 kr)

Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)

Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)

Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)

Den Svenska Mynthistorien. Frihetstiden och den gustavianska perioden 1719–1818. 2007. 315 kr (350 kr)

Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 350 kr (395 kr)

Larson, P. (red.): *Numismatiska axplock. En jubileumsbok. Myntklubben Skilling Banco 1969–2009*. 150 kr

Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinetet. 2006. 50 kr

Talvio, T.: *Förteckning över Antelliska myntsamlingens svenska mynt. Kristina och Karl X Gustav 1632–1660*. 2009. 500 kr

Myrberg, N.: *Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008. 200 kr

Ekström, C. m.fl. (red.): *Samlad Glädje 2009*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2009. 200 kr

Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT)

Kompletta årgångar SNT 1994–2009. 100 kr / årgång; SNT 2010, 7 nummer. 50 kr

Register

Wiséhn, E.: *SNT. Register 1972–1982*. 1986. 45 kr

Wilén, A.: *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr

Golabiewski, D.: *SNT. Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr (75 kr)

Holmberg, K. (red.): *Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av SNF 1874–1995*. 1998. 50 kr (75 kr)

* Pris inom parentes gäller icke medlemmar i SNF. Ev. emballage och porto tillkommer.

Böckerna säljs direkt hos Svenska Numismatiska Föreningen på Banérgatan 17

För öppettider se redaktionsrutan i SNT

Böckerna kan också beställas

Tel.: 08-667 5598

E-post: info@numismatik.se